



Robin Fåhraeus – mannen med ett öga för det vackra och det ovanliga

Sänkningsreaktionens upptäckare Robin Fåhraeus var konstintresserad och målade också själv. Här ett av hans självporträtt, i sonens ägo.

|| Att Robin Fåhraeus är en av svensk medicins stora gestalter, därtill internationellt känd för sina arbeten om blodets sänkningsreaktion, vet de flesta medicinskt bevandrade.

Att han också begåvats med en konstnärlig ådra och bidragit till Uppsalas arkitektoniska arv är kanske mindre väl känt.

Robin, född 1888, växte upp i ett hem präglat av konst och litteratur. Hans far var konsthistorikern Klas Fåhraeus, hans mor skådespelerskan Olga Björkregren. Fadern lät bygga den magnifika Villa Högberga på Lidingö, där han samlade modern europeisk och östasiatisk konst, modern var Dramatens ledande primadonna under 1880-talet. Förmögenheten försvann i en börskrasch, konsten såldes, likaså Högberga, som till slut köptes av Landstingsförbundet och förvandlades till kursgård, där jag och många andra har haft tillfälle att beundra den fina miljön.

Under sin utbildning vid Karolinska institutet forskade Robin kring havandeskapskramp, eklampsi, och fäste sig då vid att blodprov från gravida kvinnor lätt kunde skiljas från andra blodprov genom att blodkropparna snabbt sjönk till botten i provrören och lämnade ett stort skikt av blodplasma ovanför. Många måste ha sett detta före Robin, men ingen hade fäst sig vid det. Det bekräftar den gamla sanningen att upptäckter görs

bara av det öga som reagerar på det ovanliga.

En observant ung läkare hade fångat en världsnvyhet!

Han konstaterade också att den »späckhud« som redan Hippokrates beskriver i åderlätet blod från sjuka var koagulerat fibrin med vita blodkroppar, medan de röda blodkropparna på grund av ökad sänkningsshastighet hunnit sjunka till botten innan fibrinet koagulerat.

Efter det att Fåhraeus år 1922 blivit docent i experimentell patologi sökte han kontakt med professor The Svedberg i Uppsala och föreslog honom att den nyss konstruerade ultracentrifugen skulle användas för att bestämma molekylvikten på det röda blodfärgämnet, hemoglobin. Svedberg och Fåhraeus publicerade resultatet i en gemensam uppsats 1926. Samma år fick Svedberg Nobelpriset i kemi och Fåhraeus blev laborator i patologisk anatomi vid Karolinska institutet.

År 1928 kallades Fåhraeus till patologiprofessuren i Uppsala. Där tog han upp studiet av blodets strömningsförhållande i de finaste blodkärlen. Han blev därmed en pionjär inom reologin, läran om strömningsmotstånd.

Hans medarbetare Torsten Lindquist klagade en kväll över att han inte fick de väntade resultaten vid en undersökning. »Är du ledsen för det?«, anmärkte Fåhraeus. »När du får oväntade resultat skall du vara förbannat glad. Om du bara får

de resultat du väntar dig kan du aldrig hoppas att hitta något nytt.«

Med sin konstnärliga bakgrund blev Robin efter sin flyttning till Uppsala snabbt medveten om slottets, särskilt dess riks-sals, bedrövliga tillstånd. Salen var en ruin. Robin sökte nu audiens hos landshövding Hjalmar Hammarskjöld för att föreslå den väldige att »förvandla sin torkvind till bankettsal«. Stockholms stadshus skapare, arkitekt Ragnar Östberg, engagerades och gjorde upp en plan för hur restaureringen skulle ske. Byggmästare Anders Diös har berättat att Robin Fåhraeus praktiskt taget dagligen följde – och ledde – arbetet på byggnadsställningarna. Den upprustade och ombyggda rikssalen kunde återinrigas 1932.

Robin lade sin hand vid åtskilligt annat i staden. En praktkateder, skänkt på 1700-talet till universitetet av den berömde arkitekten Carl Hårleman, hade hamnat på Botanicums vind och var på vippen att bli kaffeved när den upptäcktes av Robin, som lät restaurera den i vitt och guld. Den pryder nu universitetets aula.

Även vid projekteringen av den nya patologbyggnaden vid Dag Hammarskjölds väg och restaureringen av Olaus Rudbecks anatomiska teater i Gustavianum hade Robin Fåhraeus mer än ett finger med i spelet, och när Uppsala domkyrka restaurerades klättrade Robin oförfärat omkring på byggnadsställ-



Den praktfulla rikssalen vid Uppsala slott var i bedrövligt skick när Robin Fåhraeus tog initiativ till en genomgripande upprustning. Stockholms stadshus skapare, arkitekt Ragnar Östberg, engagerades för uppdraget. Till vänster ses han begrunda förödelsen i den tidigare »torkvinden«.

ningarna för att närmare skärskåda skulpturerna på kyrkväggarna. Då kom ärkebiskop Erling Eidem vandrande förbi. Robin vinkade till honom att klättra upp och se vad han funnit, men Eidem, som inte var någon gymnast, avböjde bestämt. »Och du skall tro på Gud«, replikerade då Robin.

Mycket av moderns talang att uppträda och fångsla ett auditorium hade gått i arv till Robin. Hans framställningskonst i både tal och skrift bars av en formuleringsglädje och en stilkonst av utomordentligt slag. Jag hade förmånen att under en tid få arbeta i det laboratorium som gränsade till hans arbetsrum, och före ett större tal hörde jag honom under timmar träna på sitt anförande. Det som föreföll som plötsliga infall och improvisationer var noga förberett och inövat.

Jag minns ännu väl det lysande tal som han höll till sin lärjunge och med-

är geniet, men det är jag som är patologen«.

Som professor höll Robin varje år en fängslande föreläsningsserie i medicins historia, som jag hade tillfälle att avnjuta såsom amanuens under några terminer, och som han också skrev en lysande bok om i tre band.

Som handledare i forskning var han föredömlig. Som ung medicine kandidat frågade jag honom om ett ämne att bearbeta vetenskapligt. Han föreslog mig då att undersöka mjältens roll i blodomloppet, som då var bristfälligt känd. Han visade också hur jag skulle gå tillväga i en serie djurförsök för att undersöka mjältvenblodet hos katt. Därefter krävdes en speciell kemisk analys. Då cyklade han med mig till Ultuna, där den stora apparatkonstruktören professor Henrik Lundegårdh hade byggt en flamfotometer i vilken olika grundämnen kunde analyse-

ras. Min uppsats, som Robin krävde skulle skrivas på något av världsspråket, valde jag att skriva på tyska, som jag något behärskade. När innehållet var sakligt acceptabelt var det dags att återigen sätta oss på cyklarna. Robin förde mig till en äldre tysk akademiker, som sökt skydd i Sverige undan Hitler och som Robin bistått, så som han gjort med åtskilliga andra flyktingar från Tyskland. Som en tacksamhetsgård åt Robin rättade denne – muttrande – de värsta språkfelen.

Robin var alltså i hög grad sina studenter vän!

Han avled 1968.

Nils Brage Nordlander
med dr, Uppsala

Referenser

- Böttiger LE. Mer känd utomlands än här. Robin Fåhraeus – sänkans upptäckare. Läkartidningen 1989;86(12):1070-3.
- Fåhraeus R. The suspension-stability of the blood. Acta Med Scand 1921;55 suppl.1
- Fåhraeus R. Rikssalen på Uppsala slott. Ergo 1919:119-22.
- Fåhraeus R. Läkekunstens historia. Stockholm: Albert Bonniers Förlag; 1944.
- Sourander P. Robin Fåhraeus som medicinhistoriker. Nordisk Medicinhistorisk Årsbok 1988.
- Copley AL. The Robin Fåhraeus Memorial Lecture. Ups J Med Sci 1989:94.
- Uppsala Medicinska Fakultet. Protokoll 1928:24:5:§1.